

Wat is de betekenis van een zorgzame kerk voor de samenleving?

De kerk springt niet zomaar in de gaten die vallen in de zorg. Zij doet dat vanuit een specifiek besef dat we allemaal zorg nodig hebben en dat iedereen uiteindelijk afhankelijk is van redding van buitenaf. Daarbij past geen indeling in zorgverleners en zorgbehoeftigen.

Opinie
Mechteld Jansen

Tijdens de laatste jaren van het leven van een dierbaar familielid kwam ik nogal vaak in een huis in het oosten van het land. Noem het een ‘woonvorm’. Allemaal zijn de bewoners nogal heftig dementerend, maar er valt natuurlijk veel meer over hen te zeggen dan dat: zij zijn ook vrolijk, droevig, dankbaar en opstandig, en vroeger waren ze buschauffeur of leraar en ze zijn nog steeds vader of moeder.

Een mens is altijd meer dan een enkelvoudige aanduiding van identiteit; meer dan een dementerende. De mensen doen daar alles zelf, want er is één die kan stofzuigen en daar de hele dag over doet, een ander die aardappels kan schillen wat eveneens zomaar de hele dag kan duren. En 's avonds mag iedereen komen eten en dan zit je aan tafel met de huisgroep, waardig en gezellig en – toegegeven – soms een

Diaconale zorg heeft weet van een stad waarin ‘de zorgsector’ niet meer bestaat omdat alle sectoren zorgsector zijn

beetje smerig. Er is fantastische professionele begeleiding. Vier supervrouwen die alles in een geweldig gaarrel houden en nooit tegen de bewoners zeggen dat ze naar bed moeten. En toch is de diaconie in dit huis van onschatbare waarde. Diaconale vrijwilligers, jong en oud, schuiven daar dagelijks aan. Ze kennen de mensen, gaan met ze naar buiten, lezen een stukje uit de krant voor. U kent al die verhalen wel van hoe dat toegaat. Het zijn tekenen van een kostbare, zorgzame kerk.

Van waarde
De betekenis van een zorgzame kerk voor de samenleving verbind ik op deze manier met zo’n gewoon, concreet voorbeeld van een huis in een buurt. Ik verbind dat aan de vrijwilligers die, bemiddeld door de diaconie, daar vrijwel dagelijks over de vloer komen. Hun betekenis voor de samenleving kun je als volgt in kaart brengen: - dat je vaker gewoon op straat iemand ziet die zichtbaar de weg een beetje kwijt is, maar die aan de

arm van een vrijwilliger de weg toch wel vindt;
- dat de andere bewoners en gebruikers van de straat dat ook zien, waardoor het voor mensen – ook voor onze kinderen – heel gewoon blijft dat er mensen zijn die zich ervoor inzetten samen iets goeds van het leven te maken;
- dat de plaatselijke kerk altijd blij is als deze mensen meekomen naar de diensten. En dat de gemeente geleerd heeft dat er ook wel eens een gekke geeuw of schreeuw door de kerk klinkt;
- dat familieleden, professionals en vrijwilligers in de samenleving steeds weer de beelden en de gedachten inbrengen van wat een goed leven is, wat een leven met tekortkomingen, wat een leven met imperfecties;
- dat het evangelie meer kans krijgt gehoord te worden, omdat het gestalte krijgt in aandacht, hoop en troost. En dat het in de samenleving dus zaken van waarde blijft inbrengen die niet altijd voor geld te koop zijn;
- dat het een troost is te weten en te zien dat er jonge mensen zijn die zich laten inschakelen voor dit werk. Dat wekt een zekere verwachting dat, wanneer je zelf eenmaal oud bent, er ook voor jou gezorgd zal worden.

Uitzicht
Gevraagd naar de betekenis van de zorgzame kerk, dan vraag ik me af waarvan de zorgzame kerk een teken is. Diaconale zorg heeft weet van een zorg die door God aan ons mensen besteed is. Van de enorme zorg die opklinkt uit het schepingslied, waarin bezongen wordt hoe mooi de slingers van de sterren worden opgehangen en de vruchten aan de bomen worden gedrapeerd en de druiven aan de ranken bevestigd en de mensen onbevangen zorgeloos zomaar daartussen vertoefden. God zorgt voor licht en lucht en water.

Diaconale zorg heeft ook weet van het eindeloze getob van mensen onder de zon. Getob over eten, kleding, behuizing, maar ook over de oneerlijke verdeling daarvan; in gezinnen soms al, in een maatschappelijk bestel, in een wereldsamenleving. Getob over schuld en schulden, schaamte en vernedering. De zorgzame kerk zegt dan dat God zorgt voor uitredding, dat er genade is. En dat betekent dat je je over jezelf niet zo vreselijk bezorgd meer hoeft te maken. Diaconale zorg heeft weet van een uitzicht; van een eschatologie die zich baan breekt in het nu, een stad waar mensen tot hun recht komen. Een stad waarin ‘de zorgsector’ niet meer bestaat. Anders gezegd: waar alle sectoren een zorgsector zijn, omdat mensen zichzelf niet meer indelen in zorgverleners en zorgbehoeftigen.

De ervaring die ik heb met de zorgzame kerk leert mij dat zij niet altijd zo professioneel is en dat we dat ook niet altijd hoeven te betreu-

Er is een enorme behoefte aan zorg ontvangen en een enorme behoefte aan zorg verlenen. Foto: Shutterstock

ren. Met alle goede woorden die ik ook zou willen wijden aan de toegewijde professionele hulp, is het voor een samenleving ook van belang dat er zorg besteed wordt aan mensen zonder een zorgconcept of een diagnose-behandel-combinatie.

Daarmee is de zorgzame kerk wellicht soms wat knullig in de ogen van de professional. Maar misschien is de kracht van een zorgzame kerk juist wel de tolerantie van een bepaalde foutmarge. En tegelijk het feit dat mensen niet behandeld wordt en dat ze dus ook nooit uitbehandeld kunt raken. Want iedereen in de kerk is zelf onder behandeling van de zorgzame God en van Gods helende woorden en handen.

Natuurlijk weten we van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO), van de participatiefilosofie en de ideeën daarachter. We kennen de soms zeer lastige uitwerking van de wet en de overheveling van de rijksbekostiging naar de gemeenten die nu verantwoordelijk zijn voor ondersteuning van chronisch zieken, mensen met lichamelijke beperkingen en psychosociale problemen. Dat is een filosofie die toch vooral doorspekt is met het woord 'zelf'. Mensen zijn zelf verantwoordelijk voor hun zorg en welzijn. En als zij die verantwoordelijkheid niet aankunnen, dan kunnen zij een beroep doen op mantelzorgers en vrijwilligers. Pas als die ten slotte ook niet aan de vraag kunnen voldoen, dan komt de overheid en de professionele hulpverlening in beeld.

Samen-redzaamheid
Dat er in dat geheel een zorgzame kerk bestaat en nodig is, laat zien dat er leemtes zijn en dat er plaatsen en situaties gezien worden waar mensen tussen de raderen terecht komen. Systemen kunnen waterdicht lijken en precies de goede hulp en opvang bieden voor mensen die zich keurig aan de regels houden en die een vangnet hebben. Maar dat is precies het heikele punt bij veel mensen die door diaconale ogen gezien worden: mensen houden zich niet altijd keurig aan de regels. Ze kennen de regels niet altijd, of ze kunnen ze niet lezen of

In de kerk is iedereen onder behandeling van de zorgzame God en Gods helende woorden en handen

ze raken de weg kwijt in de overdadige dikte van formulieren en dossiers. Digitalisering zal zeker een uitkomst bieden voor een aantal van de zorgvragenden, maar digitalisering kan ook de afstand tussen mensen met en zonder goede opleiding vergroten.

Mensen, juist mensen met moeite in het leven en psychisch verwarde mensen, beschikken ook niet altijd over een vangnet dat hen naar de juiste loketten voert of dat even herinnert aan die hoognodige afspraak met de tandarts. Kerken en diaconieën kunnen daarover terecht bezorgd zijn en soms ook wel verontwaardigd. Immers, die veel geroemde zelfredzaamheid zit niet in het DNA van de kerken; kerken hebben er weet van dat mensen ten diepste zichzelf niet kunnen redden. En dus zeggen we dat kerken vooral de ‘samen-redzaamheid’ inbrengen. Dat is mooi en theologisch zeer juist en lijkt mij de meest waardevolle betekenis van zorgzaam kerk-zijn voor de samenleving.

Belijdenis
Toch moet de kerk daarin ook zelfkritisch blijven. Er is een enorme behoefte aan zorg ontvangen en er is een enorme behoefte aan zorg verlenen. En hier geldt niet vanzelfsprekend: één en één is twee. Immers, de zorgbehoeftigen zijn niet altijd de gemakkelijkste mensen en de zorgverlenenden zijn niet altijd thuis in eigen motieven. In het present zijn in de leemtes kunnen we soms ook te snel handelen en

denken voor anderen, onderscheidingen aanbrengen die nieuwe afbakeningen markeren tussen rijk en arm, valide en invalide, hoog- en laagopgeleid.

Een echt zorgzame kerk weet dat mensen nooit alleen maar krachtig en nooit alleen maar zielig zijn. We zijn als mensen allemaal een mengmoes van kracht en kwetsbaarheid. We zijn getekend door een belijdenis – dat wil zeggen een schreeuw – van afhankelijkheid van redding van buitenaf. Een echt zorgzame kerk heeft daarom ook een boodschap voor de geslaagde, supersociale, gezonde types die voor zevenen al sporten en hun mails afwerken, en 's avonds na een hectische werkdag ook nog hun kinderen voorlezen. Een boodschap van rust voor de ziel, dat je je zelf niet hoeft te verdienen, maar dat je diepste ik verzorgd wordt.

Er zijn geen verkiezingen of jaarprijzen voor de diaken van het jaar of de Moeder Theresa Award voor de beste diaconie of een Oscar voor het meest effectieve partnerschap tussen christelijke en niet-christelijke buurthulp. Maar af en toe mag er wel heel even een spotlight staan op al die inzet van velen die nét het verschil betekent tussen isolement en contact in de samenleving. Het verschil tussen ‘gewoon leefbaar’ via de loketten die er gelukkig zijn, en ‘net iets meer dan leefbaar’ via harten die kloppen. Het verschil tussen ongezien-anoniem blijven en gezien worden en een naam krijgen.

Prof.dr. Mechteld (M.M.) Jansen is hoogleraar missiologie en rector van de Protestantse Theologische Universiteit (PTHU) Amsterdam en Groningen. Aan de PTHU wordt een nieuw uitstroombrofiel gestart voor studenten met grote diaconale-missionaire-digitale pioniersgeest

Bovenstaande tekst is een iets ingekorte versie van de lezing die prof. Jansen hield tijdens de jaarlijkse studiedag van Kerk in Actie en de Federatie van Diaconieën op 30 september jl. Tijdens deze bijeenkomst werd het project Zorgzame Kerk geëvalueerd